

PRZYPISY

Przygotowując do druku niniejsze „Pisma“ Komitet Redakcyjny korzystał niejednokrotnie z cennej, nie opublikowanej dotąd „Bibliografii Stanisława Noakowskiego“ dr Piotra Grzegorzcyka, co tutaj z wdzięcznością stwierdza.

Pisownię Noakowskiego w niniejszym wydawnictwie na ogół zmodernizowano. Zachowano ją tylko w jego szkicu autobiograficznym, aby pokazać niektóre jej osobliwości (pisanie wyrazów „Rossja“, „rossyjski“ przez dwa „s“, pisanie przymiotników utworzonych od nazw krajów, miejscowości, stylów wielką literą itp.).

W wyborze ilustracji kierowaliśmy się zasadami następującymi. Staraliśmy się dać reprodukcje rysunków i akwarel Noakowskiego, które ilustrowały pierwodruki jego pism. Ze względów technicznych nie można było zreprodukować maleńkich ilustracji do kalendarzyka *Rok Polski 1925* oraz tablic barwnych publikacji *Zamki i pałace polskie*. Te ostatnie usiłowaliśmy zastąpić reprodukcjami jednobarwnymi utworów malarskich Noakowskiego o podobnych tematach. Staraliśmy się wreszcie dać reprodukcje utworów malarskich Noakowskiego, odpowiadających tematycznie jego utworom literackim.

I. SZKICE Z HISTORII SZTUKI

Artykuł *O stylach w architekturze* — ściśle biorąc cztery pogadanki: *O stylach w architekturze*, *Podział historii stylów na okresy*, *Czasy przedhistoryczne i Egipt* — ukazał się w r. 1926 w miesięczniku „Wiedza i Życie“ (rok I, z. 1, s. 37—45). Pod tytułem czytamy: „Oryginalne rysunki autora dla „Wiedzy i Życia“. Rysunków tych wykonanych tuszem a raczej ich reprodukcji jest pięć: *Menhir*, *Dolmen*, *Trzy piramidy*, *Świątynia egipska I* i *Świątynia egipska II*. Prócz tego znajdujemy tutaj dwie reprodukcje fotografii: *Karnak*, *Obełsk wśród ruin* i *Karnak*, *podwórze świątyni Ramzesa III*.

W tymże czasopiśmie pojawiły się też pozostałe szkice. Artykuł *Architektura Chaldei i Asyrii (Babilonu i Niniwy)* — obejmujący właściwie trzy pogadanki: *Architektura Chaldei i Asyrii*, *Architektura Fenicjan* i *Architektura Żydów*

(rok I/1926, z. 2. s. 24—32) — był ilustrowany reprodukcjami ośmiu utworów Noakowskiego, wykonanych tuszem i akwarelą: *Ku wieży babilońskiej*, *Świątynia Babilonu*, *Fragment palacu*, *Widok z bramy pałacowej*, *Burza nad Babilonem*, *Świątynia Zigurata*, *Zły znak nad Babilonem* i *U stóp świątyni*.

Utwory te, jak świadczą sygnatury, powstały w czasie pobytu artysty w Karlowych Warach między 1 a 18 sierpnia 1924 r. — Artykuł *Architektura grecka* (rok I/1926, z. 4, s. 55—66) był ilustrowany reprodukcjami 11 fotografii architektury greckiej. Artykuł *Rzymska sztuka* (rok II/1927, z. 3, s. 2—16) — fotografią artysty oraz 15 reprodukcjami fotografii architektury rzymskiej. Redakcja poprzedziła artykuł wzmianką następującą: „Prof. St. Noakowski przerwał ciąg swoich znakomitych artykułów o architekturze z powodu długotrwałej choroby. Obecnie wobec przyścia do zdrowia znakomity artysta i uczoney wznawia współpracownictwo w naszym piśmie, o czym z radością komunikujemy naszym Czytelnikom”.

Artykuł *Sztuka starochrześcijańska* (rok II/1927, z. 5, s. 1—8 i z. 6, s. 1—12) był ilustrowany w części pierwszej reprodukcją rysunku płyty katakumbowej św. Wiktorii (IV w. n. e.), wykonanej przez Noakowskiego jako ucznia Szkoły Realnej w Łowiczu w r. 1885, oraz 9 reprodukcjami fotografii zabytków sztuki starochrześcijańskiej, w części drugiej — 13 reprodukcjami fotografii tychże zabytków.

II. ARTYKUŁY O ARCHITEKTURZE I MALARSTWIE POLSKIM

Artykuł *Architektura polska* ukazał się w wydawnictwie „La Pologne Contemporaine — Poland of To-day — Das heutige Polen“ (Wiedeń 1927, s. 159—165) w wersji francuskiej pt. *L'architecture polonaise*, w wersji angielskiej pt. *Polish Architecture* i w wersji niemieckiej pt. *Polnische Architektur* i był ilustrowany reprodukcjami fotografii następujących budowli, dobranymi zapewne przez redakcję wydawnictwa: kościółek drewniany w Krzeszowie nad Sanem, charakterystyczna stodoła drewniana, ratusz w Działdowie z r. 1796, stary dziedziniec arkadowy przy ul. Kanoniczej w Krakowie, kościół bernardynów we Lwowie, wnętrze kościoła NMP w Krakowie, dzielnica urzędnicza w Brześciu nad Bugiem, fasada gimnazjum św. Jadwigi w Warszawie, szkoła prowincjonalna, pałac w Wilanowie, salon pałacu Mielżyńskich pod Poznaniem, sala w pałacu Mielżyńskich pod Poznaniem, foyer Teatru Miejskiego w Krakowie (dwie fotografie), część przednia sali Teatru Narodowego w Warszawie.

Artykuł *Budownictwo polskie* ukazał się w języku niemieckim pt. *Die polnische Baukunst*, w numerze specjalnym „Die Republik Polen“ czasopisma „Völkermagazin“ (Berlin 1928, s. 24—27) i był ilustrowany 7 reprodukcjami fotografii dzieł architektury polskiej.

Artykuł *Rozwój historyczny budownictwa polskiego* ukazał się w języku

niemieckim pt. *Geschichtliche Entwicklung der polnischen Baukunst* w wydawnictwie „Jahrbuch für Polen 1929/30“ (Warszawa, Instytut Wydawniczy „Biblioteka Polska“, 1929, s. 567—576).

Wydany w Warszawie w r. 1924 „*Kalendarzyk Polskiego Białego Krzyża — Rok Polski 1925*“ zawierał podaną tutaj przedmowę oraz reprodukcje 12 rysunków Noakowskiego, przedstawiających architekturę polską. Przedruk przedmowy w czasopiśmie „*Kobieta Współczesna*“, rok II (1928), nr 42 z 14. I.

Artykuł *Wydział Architektury* stanowił jeden z rozdziałów pracy zbiorowej „*Politechnika Warszawska 1915—1925*“, wydanej w Warszawie w r. 1925 pod redakcją Ludwika Staniewicza (s. 156—166). Pod tytułem *Wydział Architektury* czytamy: „Ułożył prof. S. Noakowski“. Po artykule krótkie streszczenie w języku francuskim.

Nekrolog *Śp. Jan Heurich* ukazał się w „Tygodniku Ilustrowanym“ (r. 1926, tom LXVII, nr 6, s. 101) i był ilustrowany fotografią zmarłego architekta i reprodukcją projektowanej przez niego kapliczki. Artykuł *Jan Heurich jako architekt-artysta* — w czasopiśmie „*Architektura i Budownictwo*“ (rok 1926, tom XI, z. 12, s. 3—16) i był ilustrowany reprodukcjami fotografii dzieł architektonicznych Heuricha.

Artykuł *Nowa brama „herbowa“ na Wawelu* ukazał się w „Tygodniku Ilustrowanym“ (rok 1921, tom LXII, nr 51, s. 807) i był ilustrowany reprodukcją fotografii tej bramy.

Artykuł *Jakie kościoły winny być budowane obecnie w Polsce* ukazał się w wydawnictwie polskim „*Przewodnik Katolicki*“ (rok 1927, tom I, s. 413—415).

Recenzja *Z wystawy Stowarzyszenia „Rzut“ w Zachęcie Warszawskiej* opublikowana została w tygodniku „*Świat*“ (rok 1928, tom XXIII, nr 21, s. 19).

III. UTWORY AUTOBIOGRAFICZNE

Wstęp zamieszczony był w publikacji: „*Stanisław Noakowski, Architektura polska. Szkice kompozycyjne*“. Lwów—Warszawa, Książnica Polska Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych, 1920, zawierającej 176 tablic z reprodukcjami rysunków Noakowskiego z lat 1916—19.

„Dane biograficzne z notat artysty“, skreślone w maju 1925 r., zostały ogłoszone ze znajdującego się wówczas w zbiorach Czesława Olszewskiego w Warszawie rękopisu — w katalogu: „*Wystawa prac Stanisława Noakowskiego*“, Warszawa, Instytut Propagandy Sztuki, 1935, s. 11—16. Częściowy przedruk: A. Wojciechowski, „*Stanisław Noakowski*“, Warszawa, „*Sztuka*“ (1953, s. 12). Rękopis uległ zniszczeniu w czasie wojny.

Szkic autobiograficzny został ogłoszony po raz pierwszy przez Franciszka Bauer-Czarnomskiego, dziennikarza polskiego, zamieszkałego w Londynie, w r. 1928 w „*Kurierze Warszawskim*“ (rok CVIII, nr 289), w artykule pt. „*Stanisław Noakowski o sobie*“, sygnowanym „F. R.“ (zapewne błąd drukarski

zamiast — inicjałów Franciszka Bauera „F. B.“). Wydawca poprzedził ów szkic autobiograficzny następującym komentarzem od siebie i listem Noakowskiego do niego:

Londyn, 2-go października.

Odszedł Stanisław Noakowski. Jeszcze w lipcu wystawiał tu swoje arcydzieła wspólnie z Stefanem Felsztyńskim, jeszcze kilka tygodni temu w zachwyty dla sztuki polskiej wprawiał obcych.

„Jeśli architekturę nazwiemy skamieniałą muzyką, tedy Noakowski jest prawdziwie szopenowskim wcieleniem ducha polskiego baroku“ — pisał Times. Po wystawie miesięcznik artystyczny The Studio zamówił u mnie artykuł o Noakowskim. Artykuł miał być ilustrowany ośmiu reprodukcjami szkiców architektonicznych. Napisałem do profesora z prośbą o dostarczenie materiału biograficznego do artykułu i o wybranie do reprodukcji ośmiu rysunków spośród tych, które jeszcze po wystawie zostały w Londynie i które podjąłem się odesłać do Warszawy.

I oto na kilka dni przed śmiercią pisał do mnie, tak pewną jeszcze ręką:

Warszawa, Koszykowa 55.

Wielce Szanowny Panie

W odpowiedzi na łaskawy list z d. 11. IX. 1928 śpieszę najpierw najserdeczniej podziękować za przychylną i łaskawą obietnicę zajęcia się odesłaniem z Londynu do Warszawy rysunków moich.

Spada mi z pleców ciężar nieźnośny.

Następnie dziękuję za gotowość napisania do The Studio artykułu o moich pracach. Niestety, nie pamiętam dobrze poza ilością rysunków (30+10=40) ich nazw i sądzę, że wielce Szanowny Pan zrobi najlepiej sam osobiście wybór, na który zgadzam się z góry.

Co się tyczy „możliwie obszernego materiału“ to nie wiem, co poza załączonymi szczegółami byłoby jeszcze potrzebne.

Najserdeczniej dziękuję za życzliwość i łaskawość i kreślę się z najwyższą wdzięcznością i szacunkiem.

S. Noakowski.

19. IX. 28.

P. S. Zrobi mi Szanowny Pan prawdziwą przyjemność, jeżeli zostawi na pamiętkę jaką z prac moich.“

Po szkicu autobiograficznym Noakowskiego dodał zaś jeszcze następujący ustęp od siebie:

„Oto jego życie i działalność... Zagrożony ślepotą chciał narysować wszystko, co miał w duszy... Pisał i rysował krzywo, plamami, nieporządnie, ale człowieka nie można odedrzeć od artysty“.

Kiedy kilka dni temu czytałem ten list, czułem wzruszenie, którego doznaję zawsze, gdy odsłoni przede mną rąbek duszy wielki artysta. Nie przeczuwałem, że listem tym zamknął już na zawsze oddrzwia świątyni swej sztuki, której przez lat czterdzieści był wiernym kapłanem.

Imię polskie przed światem rozślawił. Odszedł. „Ten co Polskę głosił od zenitu wszechdoskonałości dziejów, wziętą hymnem zachwytu“... Odszedł. Sztuki polskiej jeden z przedchorągiewnych rycerzy.

Po raz drugi ten szkic autobiograficzny został ogłoszony przez tegoż Franciszka Bauer-Czarnomskiego (bez wzmianki o tym, że był on już raz opublikowany) w r. 1935 w „Wiadomościach Literackich“ (rok XII, nr 45). Wydawca przydzielił go tym razem następującą przedmową:

„Londyn, w październiku 1935.

W ciągu mojej szesnastoletniej pracy nad szerzeniem wiedzy o Polsce wśród Anglików kierowałem się zawsze zasadą, że wartości rzeczywiste, jakie Polska wnosi do dorobku cywilizacyjnego ludzkości, są dostatecznie wielkie, aby mogły same za siebie przemawiać. Unikałem tedy starannie wszystkiego co by na tej pracy mogło wycisnąć piętno propagandy. Zdaje mi się, że mimo moich oficjalnych związków z propagandą polską za granicą, szczęśliwie i przyjaźnie zakończonych kilka miesięcy temu, zdołałem utrzymać granicę między tym, co nazywałem powyżej szerzeniem wiedzy o Polsce, a propagandą.

Z własnego urozmiaconego i bogatego doświadczenia przekonałem się, że najskuteczniejszą propagandą jest oddziaływanie „naturalne“ elity na elitę. Kiedy artysta polski przemawia bezpośrednio — tzn. bez pośrednictwa „czynników oficjalnych“ — do artysty angielskiego, pisarz do pisarza, malarz do malarza, uczony do uczonego, muzyk do muzyka, dziennikarz do dziennikarza. Jest to zarazem najłatwiejsza, najtańsza i najskuteczniejsza propaganda. W ciągu wspomnianych lat szesnastu byłem sprawcą niezliczonej ilości takich „kontaktów“ polskich artystów z Anglią. (Określeniem artysty obejmuję wszystkich ludzi pracujących twórczo w jakiegokolwiek dziedzinie kultury). Rozróżniałem ich bez trudności wśród tłoku przyjezdných rodaków, ofiarowujących swą „współpracę propagandową“ placówce urzędowej.

Przyjazdy i pobyt w Anglii tych artystów należą do moich najmilszych wspomnień tych lat szesnastu. Drobne usługi, jakie mogłem im oddawać, sprawiały mi zawsze niekłamana radość. Powodzenie ich było moim powodzeniem. Kabotynów natomiast spławiałem dość beczceremonialnie. W ten sposób zyskałem sobie sporą garść cennych przyjaciół i dorobiłem się znaczniejszej liczby sfery lichych wrogów. Zebrałem też duży materiał „przyczynków i dokumentów“.

Wśród jasnych wspomnień pozostanie mi na zawsze wspomnienie o Stanisławie Noakowskim. Zetknąłem się z nim w Warszawie z okazji wystawy, którą urządzałem w Londynie dla Niego i Stefana Felsztyńskiego w Clarges

Gallery. Był już wtedy schorowany i zbiedzony a tak pełen osobistego czaru i słodyczy.

Po powrocie do Londynu napisałem do Niego z prośbą o materiały do artykułu, który chciałem napisać o nim do „The Studio”. W odpowiedzi, otrzymałem na ośmiu kartach list, który tu w całości jako cenny dokument przytaczam, zachowując w całości pisownię oryginału.“

Po tej przedmowie następował przytoczony już list Noakowskiego z 18. IX. 1928 i jego szkic autobiograficzny. Po nim zaś wydawca dodał tym razem ustęp następujący:

„Ogłaszam ten list w nadziei, że przyda się komuś, kto w tej chwili pracuje być może nad spuścizną Noakowskiego. Chętnie służę oryginałem. I dodam, że wystawy Noakowskiego w Londynie miały wielkie powodzenie artystyczne. Jakkolwiek wygląd Londynu zdawałby się temu zaprzeczać, niemniej nowoczesna architektura angielska osiągnęła bardzo wysoki poziom i zwolna przeobraża oblicze Londynu. Ze wszystkich sztuk architektura stoi w Anglii najwyżej. I jestem pewny, że angielskie wydanie prac Noakowskiego byłoby dobrze przyjęte i miałoby zapewnione powodzenie. Odpowiednio zrobiony wybór z dobrze opracowanym tekstem stworzyłby dzieło wielkiej wartości, które z łatwością dałoby się zaaklimatyzować w literaturze światowej, przede wszystkim w literaturze angielskiej. Mogliby o tem pomyśleć uczniowie zmarłego profesora-artysty, jako o najlepszym sposobie uczczenia pamięci swego mistrza.“

„Kartki wspomnień z lat dziecińczych i młodości“, napisane w Moskwie w 1917 r., nie były dotychczas publikowane. Przekazał je Komitetowi Redakcyjnemu prof. Marian Morelowski z następującą notatką: „Wspomnienia te spisał śp. St. Noakowski na moją prośbę i miał je kontynuować. Jednakże wypadki rewolucyjne przerwały te zamierzenia“.

Opowiadanie *Bombardowanie Krakowa* ukazało się w r. 1936 w miesięczniku „Arkady“ (rok XI, nr 8, s. 470—471) wraz z reprodukcją rysunku Noakowskiego, przedstawiającego niedoszłe bombardowanie tego miasta w czasie I wojny światowej, oraz facsimile początku tekstu opowiadania. Redakcja czasopisma poprzedziła je komentarzem następującym:

„Wspomnienie poniższe Stanisława Noakowskiego znajduje się w Księdze Pamiątkowej Domu Kasy Mianowskiego nad Świdrem. Jest to dom wypoczynkowy, przeznaczony dla osób pracujących naukowo, fundacji Stanisława Hiszpańskiego. Żartobliwie przezwany „Mądralinem“ dom ten od 1922 roku stanowi pewnego rodzaju azylum, gdzie w zupełnej prawie izolacji od świata w głębi lasu sosnowego. znajdują chwile odpoczynku czy też spokoju dla pracy naukowej, długie szeregi najwybitniejszych umysłów polskich. Zwierciadłem życia Mądralina jest księga pamiątkowa zapelniona szeregiem wspomnień, notatek, rysunków i podpisów. Częstym gościem Mądralina był Stanisław Noakowski. Atmosfera intelektu, spokoju, idealny nastrój do pracy twór-

czej, wydobywały z marzącej duszy Noakowskiego najwyższe osiągnięcia twórcze. Tu w ciężkich chwilach rekonwalescencji, gdy operowane oczy nie mogły kontrolować wspomnianych wizyj plastycznych, powstających spod pędzla, atmosfera mądralińska wywoływała szeregi wspomnień, opowiadanych barwnie i z plastyką równą tej, którą widzimy na genialnych szkicach. W „Mądralinie“ Noakowski tworzył chętnie i dużo. Wiele z jego najwspanialszych szkiców oprócz daty nosi na sobie i nazwę „Mądralin“. Ściany skromnych pokoi niewielkiego domku zdobia wspaniałe baroki kościołów lub renesansowe wnętrza pałaców stworzonych paroma genialnymi dotknięciami pędzla Noakowskiego. Bogaty ślad zostawił po sobie ten najpiękniejszy człowiek sztuki polskiej. Ale chyba najpiękniejszą pamiątką, jaką zostawił w Mądralinie jest ślad wielkiego serca, które znajdziemy w tych kilku słowach skromnego wspomnienia. Nawiązując do generała Żeligowskiego, który w księdze pamiątkowej zamieścił swoje wspomnienia z bitwy warszawskiej, opisując rolę okolic „Mądralina“ w tej historycznej chwili, kreśli Noakowski swój skromny udział w zawierusze wojennej — rolę wielkiego artysty i wielkiego serca“.

Wspomnienie „*Wieczór dantejski na pensji w Moskwie*“ pojawiło się w r. 1928 w czasopiśmie „Kobieta Współczesna“ (rok II, nr 42, s. 8—10).

IV. POEMATY PROZA

Pierwszy cykl pt. *Zamiast rysunków* ukazał się w r. 1923 w miesięczniku „Przegląd Warszawski“ (t. IV, nr 25, s. 84—89). Drugi cykl pod tym samym tytułem — w r. 1925 w dzienniku „Warszawianka“ (rok II, nr 101 z 11. IV). Cykl ten ilustrowała reprodukcja rysunku Noakowskiego *Były kościół pofranciszkański*.

W kruchcie — utwór nie publikowany, został przekazany w odpisie Komitetowi Redakcyjnemu przez prof. Mariana Morelowskiego wraz z *Kartkami wspomnień z lat dziecinnych i młodości*.

Cykl *Na Kujawach* ukazał się w r. 1928 w miesięczniku „Tęcza“ (rok II, z. 38 z 22. IX) — z fotografią Noakowskiego. Redakcja czasopisma (E. Zagadłowicz?) poprzedziła cykl wzmianką następującą: „Nie tylko w szkicach architektonicznych wypowiada się bogata wyobraźnia twórcza St. Noakowskiego. Jakby bujnej wymowie jego fantazji ciasno było w malarstwie — szuka ona sobie ujść nowych. Noakowski pisze od czasu do czasu szkice i poematy prozą; swoisty jest ich styl, identyczny ze stylem prac jego malarskich; skróty, z nagłą wytryskające szczegóły, sentyment, trafność obserwacji nieomylna i liryzm oto elementy jego prac. — Poniżej podajemy trzy fragmenty poetyckich wspomnień St. Noakowskiego z lat 1878—1879 pod tytułem: *Na Kujawach*.“

Płowie — jeden z utworów z cyklu *Na Kujawach* — ukazały się po raz wtóry w r. 1931, w nieco odmiennym i, jak się zdaje, bardziej poprawnym

układzie drukarskim w czasopiśmie „Życie Włocławka i okolicy“ (rok VI, nr 4—6). Wraz z nimi ukazał się, po raz pierwszy, wiążący się z nimi tematycznie i powstały z pewnością w tym samym czasie utwór pt. *Cmentarz choleryczny*. Redakcja czasopisma poprzedziła oba utwory wzmianką następującą: „Z odpisów, będących w posiadaniu p. Kazimierza Kiermasza, ogłaszamy nieznane prace literackie Stanisława Noakowskiego“.

Zamki i palace polskie. Fantazje architektoniczne pojawiły się w r. 1928 jako wydawnictwo osobne Kasy im. J. Mianowskiego w Warszawie. Prócz przedrukowanego tutaj tekstu zawierało ono 12 reprodukcji barwnych na oddzielnych tablicach: 1) *Wiek XIV. Motyw z zamku piastowskiego*. 2) *Wiek XVI. Sala renesansowa z czasów Zygmunta Augusta*. 3) *Wiek XVI. Komnata z arrasami z doby renesansu*. 4) *Wiek XVII. Brama zamkowa z epoki Wazów*. 5) *Wiek XVII. Przysiónek palacu barokowego*. 6) *Wiek XVII. Fragment sali barokowej*. 7) *Wiek XVII. Sala palacu magnackiego z czasów Sobieskiego*. 8) *Wiek XVIII. Sala balowa z epoki rokoka*. 9) *Wiek XVIII. Palac rokokowy z czasów Augusta III*. 10) *Wiek XVIII. Biblioteka z czasów Stanisława Augusta*. 11) *Wiek XIX. Sala z czasów Księstwa Warszawskiego*. 12) *Wiek XIX. Sala z czasów Królestwa Kongresowego*. — W tymże roku ukazała się nakładem Gebethnera i Wolffa w Paryżu wersja francuska tego wydawnictwa pt. *Châteaux et palais polonais. Fantaisies architectoniques*.

Fantazja pt. *Kiedy stawiałem domki z kart...* ukazała się w r. 1928 w miesięczniku „Kobieta Współczesna“ (rok II, nr 36 z 2. IX.).

V. WCZESNE ARTYKUŁY ROSYJSKIE

Artykuł *Wystawki w rysowalnych szkołach* („Wystawy w szkołach rysunkowych“) ukazał się w r. 1899 w czasopiśmie petersburskim „Mir Iskusstwa“ (rok I, nr 6, s. 56—59). W tymże roku i w tymże czasopiśmie (rok I, nr 11/12, s. 132—133) pojawił się artykuł *O przeciwieństwach chudożestwiennej promyslenności* („O rozwoju przemysłu artystycznego“).

SPIS ILUSTRACJI

Fotografia Stanisława Noakowskiego z lat studenckich (ze zbiorów Czesława Olszewskiego).

1. Trzy piramidy. Rysunek tuszem. Z artykułu „O stylach w architekturze“ (Wiedza i Życie 1926).
2. Świątynia egipska. Rysunek tuszem. Z artykułu „O stylach w architekturze“ (Wiedza i Życie 1926).
3. Pylony przed świątynią egipską. Rysunek tuszem. Do artykułu „O stylach w architekturze“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
4. Ku wieży babilońskiej. Tusz, akwarela. Do artykułu „Architektura Chaldei i Asyrii“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
5. Fragment palacu babilońskiego. Rysunek tuszem. Do artykułu „Architektura Chaldei i Asyrii“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
6. Pałac asyryjski. Rysunek tuszem. Do artykułu „Architektura Chaldei i Asyrii“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
7. Pejzaż grecki. Rysunek tuszem. Do artykułu „Architektura grecka“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
8. Świątynia dorycka. Rysunek tuszem. Do artykułu „Architektura grecka“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
9. Ruiny świątyni greckiej. Rysunek tuszem. Do artykułu „Architektura grecka“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
10. Świątynie w Akropolu. Rysunek tuszem. Do artykułu „Architektura grecka“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
11. Rzymski łuk triumfalny. Rysunek tuszem. Do artykułu „Rzymska sztuka“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
12. Bazylika starochrześcijańska. Rysunek tuszem. Do artykułu „Sztuka starochrześcijańska“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
13. Jadalnia we dworze. Akwarela. Do artykułu „Architektura polska“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
14. Sypialnia dziadka. Akwarela. Do artykułu „Architektura polska“ (Muzeum Narodowe w Warszawie).
15. W dworku wiejskim. Akwarela. Do artykułu „Architektura polska“ (właśność inż. Z. Olesia w Krakowie).

16. Kościółek romański. Rysunek tuszem. Do artykułu „Kościółek romański” (Muzeum Narodowe w Poznaniu).
17. Ołtarz barokowy. Akwarela. Do artykułu „Ołtarz barokowy” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
18. Salon prowincjonalny ok. 1880 r. Akwarela. Do artykułu „Salon prowincjonalny” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
19. Prowincjonalny kościół gotycki. Akwarela. Do artykułu „Były kościół po-franciszkański” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
20. Wnętrze kościoła gotyckiego. Akwarela. Do artykułu „Wnętrze kościoła” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
21. Kapliczka przydrożna. Akwarela. Do artykułu „Kapliczka przydrożna” (Muzeum Narodowe w Krakowie).
22. Wnętrze zamku piastowskiego. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
23. Sala renesansowa z czasów Zygmunta Augusta. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (własność inż. Z. Olesia w Krakowie).
24. Sala renesansowa z czasów Zygmunta Augusta. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
25. Sala zamkowa z epoki Wazów. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (w zbiorach prywatnych).
26. Brama zamkowa z epoki Wazów. Tusz, sepia. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Poznaniu).
27. Komnata z czasów Zygmunta III. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
28. Salon polski w stylu rokoko. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
29. Sala balowa z epoki rokoko. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Poznaniu).
30. Biblioteka z czasów Stanisława Augusta. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Warszawie).
31. Sala z czasów Królestwa Kongresowego. Akwarela. Do cyklu „Zamki i pałace polskie” (Muzeum Narodowe w Krakowie).

SPIS RZECZY

Przedmowa	5
<i>Mieczysław Wallis</i> : Stanisław Noakowski jako pisarz	7
I. SZKICE Z HISTORII SZTUKI	31
O stylach w architekturze (1926)	33
Architektura Chaldei i Asyrii (Babilonu i Niniwy) (1926)	41
Architektura grecka (1926)	49
Rzymska sztuka (1927)	53
Sztuka starochrześcijańska (1927)	75
II. ARTYKUŁY O ARCHITEKTURZE I MALARSTWIE POLSKIM	81
Architektura polska (1927) (tłumaczył z francuskiego, angielskiego i niemieckiego Władysław Tatarkiewicz)	83
Budownictwo polskie (1928) (przekład z niemieckiego)	87
Rozwój historyczny architektury polskiej (1928) (przekład z niemieckiego)	100
Przedmowa do „Kalendarzyka Polskiego Białego Krzyża Rok Polski 1925”	109
Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej (1925)	112
Sp. Jan Heurich (1926)	121
Jan Heurich jako architekt-artysta (1926)	124
Nowa brama „herbowa” na Wawelu (1921)	133
Jakie kościoły winny być budowane obecnie w Polsce? (1927)	137
Z wystawy stowarzyszenia „Rzut” w Zachęcie warszawskiej (1927)	141
III. UTWORY AUTOBIOGRAFICZNE	143
Wstęp do „Architektury polskiej” (1920)	145
Dane biograficzne z notat artysty (1925)	153
Szkic autobiograficzny (1928)	157
Kartki wspomnień z lat dzieciństwa i młodości (1917)	162
Bombardowanie Krakowa (1927)	165
„Wieczór Dantejski” na pensji w Moskwie (1928)	169

IV. POEMATY PROZA	177
Zamiast rysunków /I/ (1923)	179
Kościołek romański	179
Ołtarz barokowy	181
Salon prowincjonalny (1880)	183
Zamiast rysunków /II/ (1925)	186
Nagrobek Dostojnych Pań Elżbiety Rakuskiej i Barbary Radzi- willówniej, żon J. K. M. Zygmunta Augusta, Króla Polskiego, dziedzicznego W. Xięcia Litewskiego w katedrze wileńskiej	186
Były kościół pofranciszkański, za niewoli moskiewskiej magazyn wojskowy	187
Wnętrze kościoła	188
Anioł Pański	189
W kruchcie (1917)	189
Na Kujawach (1928)	190
Płowce	190
Kapliczka przydrożna	192
Jezioro kujawskie	191
Cmentarz choleryczny (1928)	193
Zamki i pałace polskie — Fantazje architektoniczne (1928)	196
Wstęp	196
Wśród murów, wieżyc, komnat zamkowych i sal pałacowych	198
Ruiny zamku na Mazowszu	198
Sala renesansowa na Wawelu z czasów Zygmunta Augusta	199
Komnata Zygmunta III na zamku krakowskim	202
Salonik polski rokoko	203
Biblioteka pałacowa z czasów Stanisława Augusta	205
Salon empirowy z czasów Księstwa Warszawskiego	206
Kiedy stawiałem domki z kart (1928)	209
V. WCZESNE ARTYKUŁY ROSYJSKIE	213
Wystawy w szkołach rysunkowych (1899) (Tłumaczył Stanisław Tazbir)	215
W sprawie rozwoju przemysłu artystycznego (1899) (Tłumaczył Stanisław Tazbir)	221
PRZYPISY	224
SPIS ILUSTRACJI	232

